

Nr 321.

Av herr **Thelin**, i anledning av utfärdandet av Kungl. Maj:t:s förnyade stadga för rikets allmänna läroverk m. m.

Sedan riksdagen den 29 mars detta år fattat beslut rörande staten för de allmänna läroverken för nästa budgetår, utkom av trycket den 5 april Kungl. Maj:t:s förnyade stadga för rikets allmänna läroverk jämte timplanen, vilka i väsentliga punkter rubba grunderna för nämnda stat. Denna stadga jämte tillhörande timplaner är avsedd att i huvudsakliga delar tillämpas från och med nästa budgetårs början.

Med anledning av denna sålunda under riksdagen inträffade händelse får undertecknad härmed anhålla att väcka följande motion.

Sedan de enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t år 1931 tillkallade s. k. läroverkssakkunniga överlämnat sitt den 21 december 1932 dagtecknade betänkande och kungl. skolöverstyrelsen den 28 februari däröver avgivit yttrande, har Kungl. Maj:t sedermera utfärdat dels förnyad stadga, dels ny kungörelse angående timplaner för rikets allmänna läroverk, givna den 17 mars, men som sagts, av trycket utkomna den 5 april. Denna läroverksstadga och tillhörande timplaner innebära anordningar, som av skilda skäl syns mig böra underställas riksdagens prövning.

Med avseende på delning av klass föreskrev 1928 års läroverksstadga följande: »Då i klass eller avdelning av klass antalet av de lärjungar, som deltaga i övningslaborationer i något ämne, överstiger 15, må skolöverstyrelsen kunna medgiva, att klassen eller avdelningen vid laborationerna i ifrågavarande ämne uppdelas på två laborationsavdelningar.»

Denna rätt för skolöverstyrelsen att medgiva uppdelning av klass föreslogs av de läroverkssakkunniga utsträckt till ämnena modersmålet och tyska i realskolans första klass och lyceets första krets under en veckotimme i vartdera ämnet.

Den nya läroverksstadgan går nu ytterligare ett stort steg utöver de läroverkssakkunnigas förslag, i det den medgiver uppdelning av klass även vid den första undervisningen i engelska och franska. Bestämmelsen har följande lydelse:

»Årsklass eller avdelning vid allmänt läroverk må, då antalet av de lärjungar, som deltaga i undervisningen, överstiger 16, efter medgivande av skolöverstyrelsen kunna uppdelas på två undervisningsavdelningar i följande fall:

Vid lärjungelaborationer i ämnena matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi,

vid undervisningen i slöjd för gossar och slöjd för flickor samt hushållsgöromål.

Därjämte må årsklass eller avdelning av årsklass, då antalet av de lärjungar, som deltaga i undervisningen i vederbörande ämne, överstiger 20, efter medgivande av skolöverstyrelsen kunna under 1 veckotimme i varje ämne uppdelas i två undervisningsavdelningar vid undervisningen i modersmålet, tyska, engelska och franska i de klasser av realskolan och kretsar av lyceet, i vilka undervisningen i nämnda ämnen tager sin början.»

Det är tydligt, att de i den nya läroverksstadgan sålunda medgivna anordningarna med delning av klass måste, om de verkligen skola tillämpas, medföra utgifter utöver dem som betingas av den år 1927 beslutade läroverksorganisationen i och för sig. Då stadgan utkommit först sedan detaljberäkningarna för den åttonde huvudtiteln blivit verkställda och riksdagen på grundval av dessa beräkningar fastställt staten för nästa budgetår, är det vidare uppenbart, att dessa utgifter icke äro förutsedda i de för budgetåret 1933/1934 gjorda beräkningarna för extraläraryrkesanslaget, vilka givetvis grunda sig på de förutsättningar, som innebäras i 1928 års stadga. Skall den i stadgan nu medgivna rätten att dela klass redan under nästa budgetår tillämpas, måste alltså andra, måhända angelägnare och i varje fall av riksdagen redan tillgodosedda undervisningsintressen sättas å sido.

Att Kungl. Maj:t uraktlåtit att hos riksdagen begära anslag för ifrågasvarande nya ändamål framstår så mycket egendomligare, om i betraktande tages frågans tidigare historia.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1927 års riksdag nr 116 angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. avslutar chefen för ecklesiastikdepartementet sin framställning rörande skolarbetets inre gestaltning med följande ord:

»Till främjande av önskvärd individuell handledning av lärjungarna har jag vidare föreslagit, att klassavdelningarnas storlek successivt begränsas, ävensom att ökade möjligheter må beredas att uppdelas klassavdelning vid undervisningen i vissa läroämnena.»

De tankar om skolarbetets inre gestaltning, som uttalats av departementschefen, fann riksdagen beaktansvärda, men riksdagen tillfogade med avseende på denna fråga i sin skrivelse: »I den mån programmets genomförande medför ekonomiska utgifter och framställningar följaktligen komma att göras hos riksdagen, förutsätter emellertid riksdagen, att dessa måtte åtföljas av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömning.»

Härvid torde särskilt uppmärksammas den av departementschefen ifrågasatta nedsättningen i högsta medgivna antalet lärjungar i realskolans klasser och gymnasiets ringar. Riksdagen anser sig icke kunna taga bestämd

ställning till detta förslag innan dylik utredning föreligger, och har därför vid de beräkningar rörande organisationen, till vilka riksdagen i det följande kommer, utgått från nu gällande bestämmelser i detta avseende.»

Det är att märka, att den av departementschefen år 1927 ifrågasatta, ur undervisningens synpunkt högst önskvärda minskningen av lärjungeantalet i klassavdelningarna icke kommit till stånd, otvivelaktigt av statsfinansiella skäl.

Då nu en annan men nära besläktad punkt av 1927 års program för det inre läroverksarbetets nygestaltning upptages till förverkligande, en programpunkt, som likaledes kräver ekonomiska uppoffringar utöver dem, som föranledas av 1927 års läroverksorganisation i och för sig, så synes det egendomligt, att icke denna utbyggnad av läroverksorganisationen föranlett framställning till riksdagen, med den utredning, som erfordrats för frågans allsidiga och fullständiga bedömande.

Det statsfinansiella läget just nu inbjuder för visso icke till ytterligare utbyggnad av skolsystemet. Då det emellertid synes synnerligen önskvärt, att här ifrågavarande anordning blir åtminstone försöksvis prövad utan att andra och måhända angelägnare undervisningsändamål skjutas åt sidan, finner jag för min del skäl föreligga för att riksdagen redan för budgetåret 1933/1934 beviljar ett anslag i syfte att redan under instundande läsår möjliggöra försök med den i nya läroverksstadgan avsedda uppdelningen av klass på begynnelsestadiet av vissa ämnen, åtminstone i den utsträckning som föreslagits av de läroverkssakkunniga. Enligt dessas beräkningar skulle ökningen i lärartimmar för två ämnen uppgå till $2 \times 270 = 540$ veckotimmar, vilket motsvarar en utgiftsökning av $540 \times 140 = 75,600$ kronor. Då denna beräkning grundar sig på ett minsta lärjungeantal av 16 såsom förutsättning för delning av klass, medan läroverksstadgan förutsätter ett minimi-antal av 20, synes siffran kunna sättas något lägre eller i runt tal till 70,000 kronor.

Även vissa andra frågor av ekonomisk innebörd synas mig i detta sammanhang påkalla uppmärksamhet. Jag inskränker mig här till ett exempel.

Enligt 1928 års stadga kunde i den vanliga typ av smärre läroverk, som omfattar 4-årigt latingymnasium och 3-årigt realgymnasium, samläsning ske mellan latinlinje och reallinje bland annat i ämnena engelska och franska. Denna möjlighet till samläsning, som är av icke ringa ekonomisk betydelse, är i de läroverkssakkunnigas förslag bevarad och ytterligare underlättad genom införandet av engelskan såsom obligatoriskt kärnspråk på båda linjerna. I den nya läroverksstadgan återigen är dylik samläsning omöjliggjord genom att franskan gjorts till obligatoriskt kärnämne på latinlinjen och engelskan på reallinjen, varvid timtalen för respektive språk blivit alltför olika för samläsning mellan båda linjerna.

Denna anordning med franska såsom fast språk på ena gymnasielinjen synes stå i uppenbar motsättning till den i 1927 års riksdags skrivelse ut-

talade principen, att ämneskärnan i det differentierade gymnasiet, därest detta stadium bleve tvåårigt, skulle omfatta fyra ämnen: modersmålet, latin respektive matematik, historia och det andra främmande språket. (Riksdagens skrivelse nr 262, sid. 87.) Med detta *andra främmande språk* kan, då tyskan blev begynnelsespråk, icke menas annat språk än engelskan (jfr riksdagens skrivelse sid. 75: »Att engelskan bör inträda såsom det andra språket finner riksdagen självklart. Vad franskan beträffar, synes det riksdagen påtagligt, att plats bör inom realskolan beredas även åt detta språk.»).

Då nu anordningen med franskan såsom fast språk i det differentierade gymnasiet icke blott strider mot riksdagens år 1927 uttalade mening utan jämväl medför ökade kostnader, synes jämväl denna fråga ha bort underställas riksdagens prövning.

Även andra anordningar i den nya läroverksstadgan äro ägnade att öka utgifterna för de allmänna läroverken, men det anförda torde vara nog för att visa det sätt, varpå riksdagens år 1927 uttalade förväntningar rörande de ekonomiska konsekvenserna av skolreformens vidare utveckling lämnats obeaktade.

Ett ytterligare skäl för ett varsammare genomförande av den nya läroverksstadgans föreskrifter ser jag i den omständigheten, att genom den starka beskärningen av den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen ett betydande antal lärare bliva arbetslösa. Det uppgives röra sig minst om 50 lärare vid de allmänna läroverken, vartill kommer ett avsevärt antal lärare vid kommunala och privata läroanstalter. Då dessa lärare uppenbarligen genom statens åtgärder plötsligt ställas på bar backe, komma från deras sida icke att utebliva anspråk, vilka, om staten icke vill frångå förut följda principer, näppeligen torde kunna avvisas.

Ytterligare må här framhållas en omständighet som manar till försiktighet vid genomförandet av den nya ordningen.

Enligt 1928 års läroverksstadga, som på det närmaste anslöt sig till 1927 års riksdagsbeslut, ägde eleverna vid övergång till gymnasiets näst högsta ring stor frihet i valet mellan de ämnen, som icke äro fasta ämnen. Denna valfrihet invercade givetvis också på det val av gymnasielinje, som äger rum vid övergång från realskola till gymnasium. Genom den nya stadgans bestämmelser ha emellertid hittills gällande grunder för undervisningens anordning å gymnasiet i väsentliga avseenden förändrats. Förskjutningar mellan ämnenas timal, varigenom ämnenas inbördes ställning och relativa betydelse i hög grad rubbats, och än mer den nu införda starka begränsningen av lärjungarnas rätt att välja ämnen å gymnasiets differentierade stadium ha skapat helt nya förutsättningar för valet av gymnasielinje. Det synes under sådana omständigheter icke förenligt med rättvisa och billighet, att de nya bestämmelserna skola tillämpas i fråga om lärjungar, vilka träffat sitt linjeval under helt andra förutsättningar. De lärjungar, som redan övergått till gymnasium men icke inträtt i dettas näst högsta ring, ha på sätt

läroverksstadgan föreskriver erhållit anvisningar och råd för det kommande ämnesvalet, grundade på de möjligheter 1928 års läroverksstadga erbjuder. De skulle nu tvingas att fortsätta sina studier på en linje, som har en helt annan karaktär än den, de vid övergången till gymnasiet valde, en så starkt ändrad karaktär, att tvivelsutan mången under de nya förutsättningarna skuile valt en annan linje. Härtill kommer svårigheten för de lärjungar, som nu i vår vid övergång till gymnasiets första ring eller till näst högsta gymnasieringen stå inför nödvändigheten att omedelbart bestämma sig för linje respektive ämnesgrupp, att verkställa detta val utan kännedom om de kurser, vilka komma att föreskrivas för de olika ämnena, och utan den vägledning, som enligt läroverksstadgans bestämmelser skall lämnas lärjungarna efter av skolöverstyrelsen meddelade riktlinjer.

Av vad ovan anförts framgår, att den nya timplanens bestämmelser angående uppdelning av klasser i vissa läroämnena icke kan genomföras under nästa budgetår utan att riksdagen beviljar ytterligare anslag utöver de i den nu fastställda staten beviljade. Då dessa bestämmelser erbjuda synnerliga fördelar från pedagogisk synpunkt, har jag ansett, att frågan om erforderligt tilläggsanslag för ovannämnda syftes förverkligande bör underställas riksdagen.

Vad de ovan anförda andra nyheterna i den nu genomförda läroverksreformen beträffar, synes dessas definitiva genomförande lämpligen böra uppskjutas till dess riksdagen blivit i tillfälle att taga ståndpunkt till desamma. Detta synes mig så mycket mera motiverat, som jämväl dessa, som ovan uppvisats, medföra bestämda ekonomiska konsekvenser utöver den ekonomiska ram för den nya läroverksorganisationen som fastställts genom den av 1927 års riksdag beslutade läroverksreformen.

På grund av vad jag sålunda anført får jag hemställa,

dels att riksdagen måtte för försök med uppdelning enligt 1933 års timplaner av klass vid undervisning i ämnena modersmålet, tyska, engelska och franska för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra anslag å 70,000 kronor,

dels att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta med det definitiva genomförandet av den nya stadgan och därtill hörande timplaner i övriga delar anstå, till dess att riksdagen blivit i tillfälle att på grund av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömande taga ståndpunkt till här ovan berörda ekonomiska och organisatoriska frågor.

Stockholm den 20 april 1933.

Arvid Thelin.

